

۱۴۱۸/۱۲

فقه الأطفال

مؤلف:

دکتر کبری پورعبادالله

دکتر منیر حق خواجه

ناظر علمی:

حجت الاسلام قدرت الله انصاری شیرازی

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
فروشگاه اینترنتی:
www.ketabesadiq.ir

فقه‌الاطفال ■ مؤلفان: دکتر کبری پور عبدالله، دکتر منیر حق‌خواه؛ ناظر علمی: حجت الاسلام قدرت‌الله انصاری شیرازی
تهیه شده در دفتر نشر آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خواهران
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ چاپ اول: ۱۳۹۳ ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: برتر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۴۸۲-۳

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: پورعبدالله، کبری، ۱۳۴۸ -

عنوان و نام پدیدآور: فقه‌الاطفال / مؤلفان: کبری پورعبدالله، منیر حق‌خواه؛ ناظر علمی: حجت الاسلام قدرت‌الله انصاری شیرازی؛ تهیه شده در دفتر نشر آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خواهران.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۱۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۴۸۲-۳

موضوع: کودکان (فقه)

موضوع: والدین و کودک (فقه)

شناسه افزوده: حق‌خواه، منیر، ۱۳۴۲ -

شناسه افزوده: انصاری شیرازی، قدرت‌الله، ۱۳۳۲ - ناظر

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)، پردیس خواهران

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ پ ۹ ک ۱۹۸/۶ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

کد کتابشناسی ملی: ۴۱۵۵۶۰

الفهرس

١١	 سخن ناشر
١٥	 مقدمة المؤلفين
	الفصل الأول: الكليات
١٩	 أهداف الفصل الأول
٢١	 المبحث الأول: تعريف الولاية
٢١	 أولاً: تعريف الولاية لغةً
٢١	 ثانياً: الولاية اصطلاحاً
٢٢	 المبحث الثاني: أقسام الولاية
٢٢	 أولاً: تقسيم الولاية باعتبار الكمال
٢٤	 ثانياً: تقسيم الولاية باعتبار السبب
٢٤	 ثالثاً: تقسيم الولاية باعتبار المولى عليه
٢٤	 المبحث الثالث: شروط الأولياء
٢٤	 أولاً: الإسلام

- ٢٦..... ثانياً: البلوغ
- ٢٧..... ثالثاً: العقل
- ٢٧..... رابعاً: الرشد
- ٢٨..... اسئلة المطروحة
- ٢٩..... مصادر الفصل الأول

الفصل الثاني: ولاية الأولياء على أموال الصغار

- ٣٥..... أهداف الفصل الثاني
- ٣٦..... المبحث الأول: ولاية الأب و الجدّ على أموال الصغار و ادلتها
- ٣٦..... أولاً: الإجماع
- ٣٦..... ثانياً: السيرة المستمرة القطعية
- ٣٧..... ثالثاً: الروايات الكثيرة
- ٣٨..... المبحث الثاني: تعميم الولاية للأجداد كلّهم
- ٣٨..... أولاً: عدم اختصاص الولاية بالجدّ الداني
- ٣٨..... ثانياً: تقارن تصرف الأب و الجدّ
- ٣٩..... المبحث الثالث: شروط ولاية الأب و الجدّ على أموال الصغار
- ٣٩..... أولاً: اشتراط العدالة او عدمها
- ٤٢..... ثانياً: اشتراط المصلحة أو عدم المفسدة
- ٤٦..... ثالثاً: اشتراط إحراز المصلحة أو عدم وجود المفسدة
- ٤٧..... المبحث الرابع: ولاية الوصيّ على أموال الصغار
- ٤٧..... أولاً: ثبوت الولاية لوصي الأب و الجدّ

- ٥٠ ثانياً: شروط تصرف الوصى
- ٥٠ المبحث الخامس: نفوذ تصرف الوكيل على أموال الصغار
- ٥٠ المبحث السادس: ولاية الحاكم والقاضي و عدول المؤمنين على أموال الصغار
- ٥١ أولاً: ولاية الحاكم
- ٥٣ ثانياً: ولاية القضاة
- ٥٤ ثالثاً: ولاية عدول المؤمنين

الفصل الثالث: الحضانة

- ٦٩ أهداف الفصل الثالث
- ٧٠ التمهيد
- ٧٠ المبحث الأول: تعريف الحضانة لغوً واصطلاحاً
- ٧١ المبحث الثاني: حكم الحضانة وأدلتها
- ٧١ أولاً: ماهية الحضانة (هل هي حكم أو حق؟)
- ٧٢ ثانياً: وجوب الحضانة وأدلتها
- ٧٥ المبحث الثالث: المستحقون للحضانة ومراتبهم
- ٧٥ أولاً: أولوية الأم في الحضانة
- ٧٧ ثانياً: أولوية حضانة الأبوين على سائر الأرحام
- ٧٨ ثالثاً: مراتب الأولوية بعد فقدان الأبوين
- ٨٠ رابعاً: مدة الحضانة
- ٨١ المبحث الرابع: شروط مستحقي الحضانة
- ٨١ أولاً: الإسلام

٨٢	 ثانياً: الحرّية
٨٢	 ثالثاً: القدرة
٨٣	 رابعاً: الصّحة
٨٣	 خامساً: العقل
٨٤	 سادساً: عدم تزوّج الأم
٨٥	 سابعاً: الإقامة
٨٥	 ثامناً: الأمانة

الفصل الرابع: نفقة الأطفال

٩٥	 أهداف الفصل الرابع
٩٦	 المبحث الأول: حكم النفقة وأدّته
٩٦	 أولاً: تعريف النفقة لغةً وإصطلاحاً
٩٦	 ثانياً: حكم النفقة
٩٨	 المبحث الثاني: الأولاد المشمولون بالإنتفاق
٩٩	 المبحث الثالث: ترتيب المنفقين في نفقة الأولاد
٩٩	 أولاً: وجوب نفقة الأولاد على الأب دون الأم
٩٩	 ثانياً: وجوب نفقة الأولاد على الأجداد
١٠٠	 ثالثاً: وجوب نفقة الولد على الأم
١٠٠	 المبحث الرابع: في شروط النفقة
١٠٠	 أولاً: شرط المُنفق
١٠١	 ثانياً: شروط المتفق عليهم

١٠٢	المبحث الخامس: التكسب و أحكامه فى الانفاق
١٠٢	أولاً: وجوب التكسب للانفاق
١٠٣	ثانياً: حكم النفقة للصغير المكتسب
١٠٤	ثالثاً: مدة وجوب النفقة على الأولاد؟
١٠٥	رابعاً: مدار نفقة الأقارب
١٠٥	خامساً: نفقة التعليم والعلاج
١٠٦	المبحث سادساً: ترتيب على المنفق عليهم
١٠٦	المبحث السابع: حكم متناع من النفقة
١٠٨	المبحث الثامن: نفقة الأيتام وأعمال فقراء والمساكين
١١١	الأسئلة المطروحة
١١٢	مصادر الفصل الرابع

الفصل الخامس: تربية وتعليم الأطفال

١١٩	أهداف الفصل الخامس
١٢٠	المبحث الأول: معنى التربية والتعليم وأقسامها والفرق بينهما
١٢٠	أولاً: معنى التربية والتعليم
١٢٢	ثانياً: أقسام التربية والفرق بينها وبين التعليم
١٢٣	المبحث الثانى: حكم التربية والتعليم والولاية عليهما
١٢٣	أولاً: حكم التربية والتعليم
١٣٨	ثانياً: الولاية على التربية والتعليم والمكلفين بهما
١٤١	ثالثاً: وجوب التعليم والتربية عيني أو كفائي؟

١٤٢	رابعاً: شروط المربين للأطفال.....
١٤٣	المبحث الثالث: المراحل والأساليب المؤثرة في التربية والتعليم.....
١٤٣	أولاً: معرفة مراحل التربية والتعليم.....
١٤٧	ثانياً: الأساليب المؤثرة في التربية والتعليم.....
١٥٥	المبحث الرابع: ذكر الأمور التي أمر بها الأولياء لتربية الأطفال.....
١٥٦	أولاً: التربية الاعتقادية والدينية للأطفال.....
١٦١	ثانياً: تربية الأمانات على العبادات.....
١٦٦	ثالثاً: تعليم الآداب الملوم والأحكام.....
١٦٩	رابعاً: تعويد الأطفال على المآثر والمكارم الأخلاق.....
١٧٤	المبحث الخامس: تعليم الأطفال وتربيتهم على الآداب الحسنة.....
١٧٤	أولاً: أدب الاستئذان.....
١٧٤	ثانياً: أدب النظافة.....
١٧٥	ثالثاً: آداب الطعام.....
١٧٧	رابعاً: أدب السلام.....
١٧٨	خامساً: تعليم الأطفال من ينبغي ومن لا ينبغي صحبتته.....
١٨١	سادساً: تربية الأولاد على رعاية حقوق الناس.....
١٨٣	المبحث السادس: المساواة والعدالة بين الأطفال.....
١٨٤	ملاحظة هامة.....
١٩٧	فهرس المصادر.....

سخن ناشر

«لقد من الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من أنفسهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب و
الحكمة إن كانا من قبل لفي ضلال مبين» (آل عمران، ۱۶۴)

حمد و ثنا خداوند بزرگ و ذات احدیت را که ام بازه رجه عالمان و دانشمندان را در نزدیکی به جایگاه پر عظمت خویش قرار داد؛ همان که در این ایه شریف بر مؤمنان منت نهاد آن گاه که از نفس خودشان رسولی برانگیخت تا برای آنان آیات وحی بخواند و بشارت و بیم دهد. به راستی مرتبت علم و دانش و معرفت در نزد خدا جایگاهی دارد که باتحادیت به واسطه دهش آن به آدمی بر بشریت منت نهاده است.

«خداوند را شاکریم که در عصری که هنوز در برخی کشورهای جهان زنان را واجد شرایط شرکت در محافل سیاسی، اجتماعی و علمی نمی دانند، خواهران گرامی ما در عرصه علم و تحقیق و پژوهش پیش می تازند و به جهت اراده استوار خویش، اندیشه ها را به تکاپو و قلم ها را به حرکت وا می دارند» (رئیس محترم دانشگاه امام صادق علیه السلام آیت الله مهدوی کنی).

این توفیق الهی است که یک مرکز داعیه دار علم و دانش بتواند در دستیابی به اهداف بلند خود، برنامه های خویش را بر مدار معرفت و دانایی قرار دهد؛ زیرا علم و معرفت از چنان قدر و منزلت و عظمتی برخوردار است که باید گام نهادن در مسیر آن را از الطاف الهی دانست. دانشگاه امام

صادق رحمته الله پردیس خواهران در طی سالیان گذشته افتخار این را داشته است که در این راستا هر چند مختصر و کوتاه گام‌هایی برداشته و افق بلندی را در چشم انداز علمی خود پیش رو دارد که البته برخی فعالیت‌ها به صورت راهبردی یعنی درازمدت و برخی فعالیت‌ها به صورت میان مدت و کوتاه مدت بوده است. از جمله فعالیت‌های این مرکز در بخش‌های علمی و آموزشی و پژوهشی، به انجام رسانیدن برخی طرح‌ها، پژوهش‌ها و انتشار آن در قالب کتاب می‌باشد که اهداف متعالی دانشگاه را در دستیابی به روکردهای تعیین شده به پیش خواهد برد. در این راستا الگوی اسلامی ایرانی رشد و تعالی ریشه رت در مسیر اهداف متعالی و بلند نظام جمهوری اسلامی، از رویکردهای نوینی است که در دستیابی به فعالیت‌های برنامه‌ای مورد توجه واقع می‌شود.

معاونت پژوهشی از زمان شکل تاکنون به این مهم توجه داشته و برنامه‌ها و فعالیت‌هایی را به انجام رسانیده است. این رت رت رت دارد با عمق بخشیدن به این فعالیت‌ها و تهیه و تنظیم برنامه‌های راهبردی در راستای محقق شدن پژوهش‌هایی علمی، راهبردی و کاربردی دانشگاه گام‌هایی را بردارد؛ و مطابق با ساختار علمی دانشگاه به عنوان سازمانی دانش بنیان، برنامه‌محور، توسعه‌گرا و تحول‌مدار برای پاسخگویی به نیازهای رو به رشد جامعه فراگیران خود، تلاش دارد با نیازسنجی و پاسخگویی به مطالبات به پژوهش‌های علمی خود و به در شاخه‌های مطالعات زنان با گرایش‌های نسل جوان پاسخ دهد.

خوشبختانه این فعالیت مورد استقبال اساتید، دانشجویان و برخی معظ‌های علمی در استفاده و بهره‌برداری از برخی کتب چاپ شده بوده است. از کلیه کسانی که ما را در این مسیر یاری نموده‌اند تشکر و تقدیر نموده و از همه محققان و فرهیختگان گرامی جهت همکاری در امور علمی پژوهشی دعوت می‌نماییم.

در پی ضرورت تألیف منبع آموزشی فقه الاطفال برای درس فقه خانواده (۲) در دانشگاه امام صادق رحمته الله پردیس خواهران، معاونت پژوهش این دانشگاه طرح پژوهشی «درسنامه فقه

خانواده (۲)» را با همکاری مؤلفان سرکار خانم دکتر پور عبدالله و سرکار خانم دکتر حق خواه تدوین نمود. این درسی که به صورت تلخیصی هدفدار از اهم مباحث کتاب «موسوعة احکام الأطفال» و با نظارت حجت الاسلام والمسلمین حاج آقا قدرت الله انصاری شیرازی تنظیم شده بود؛ چندین بار در دانشگاه تدریس شد و پس از رفع اشکالات در قالب کتاب فقه الأطفال آماده چاپ گردید. شایان ذکر است در این کتاب، به منظور آشنایی دانشجویان و طلاب با قوانین مدنی کشور، مواد قانونی مرتبط با حوزه کودک و متناسب با مباحث فقهی مطروحه، در پاورقی درج شده است.

در حال حاضر این کتاب به عنوان منبع آموزشی درس فقه الأطفال مقطع کارشناسی رشته‌های مختلف دانشگاه امام صادق علیه السلام پردیس خواهران مورد استفاده قرار می‌گیرد و در عین حال، قابلیت تدریس در سایر مراکز آموزشی (حوزوی و دانشگاهی) را داراست. امید است فرهیختگان علمی ما را از نظرات خود در مورد این اثر بهره‌مند نمایند.

معاونت پژوهشی و فناوری

دانشگاه امام صادق علیه السلام پردیس خواهران

مقدمة المؤلف

الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على سيدنا وشفيعنا محمد وعلى آله الطيبين
الطاهرين وبعد:

صنّف فقهاء الشيعة كتباً قيّمة ورسائل نفيسة يمكن إحصاؤها، في المسائل الفقهية
المتنوعة من قضايا الطهارة إلى الديات وإلى القضايا الإسلامية الهامة خلال فترات زمنية
مختلفة، وحيث يمكن الإقرار بأنّ القضايا الفقهية عند الشيعة الإمامية تشكّل ثروة عظيمة
من ثروات التشريع الإسلامي.

و رغم ذلك كلّه نرى أنّ ما حُقّق ليس كافياً؛ لأنّ الفقه حقنة بحاجة متكامل وشامل
لحياة الانسانى منذ بدء خلقه الإنسان إلى آخر حياته، ومن الملاحظ أنّ بعض المواضيع
الفقهية لم تُبحث بشكل موسّع، أو أنها بُحثت بشكل غير كامل، بحيث تأسر على الباحث
أن يصل إلى غاية؛ خاصة فيما يتعلق بقضايا الأطفال الفقهية وأحكامها وفروعها، لأنّ عند
مراجعة الكتب المختلفة، اتضح لنا عدم وجود كتاب جامع في تصانيف المذهب الشيعي و
المذهب السنّي يشمل كل المسائل الفقهية المرتبطة بالأطفال من فترة الحمل إلى فترة
البلوغ، وعلى نمط الاستدلال، بل أنّ الفقهاء (رض) تناولوا أحكام الأطفال بصورة مبعثرة و
على هامش القضايا الفقهية المختلفة.

و تأتي أهمية هذه الدراسة في التركيز على التشريع الإسلامي في موضوع الأطفال و حمايتهم، حيث جعل حماية الإنسان لأطفاله بمنزلة حماية نفسه، وقد قال الله تعالى: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ)، و أمر نبيّه ﷺ أن يأمر أهله بالصلاة فقال عزّ و جلّ: (وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا)، فينبغي علينا تعليم أولادنا أحكام الدين و آدابه، و لا يمكن أداء هذه الوظيفة إلا إذا تحمّل الوالدين و الأجداد مسؤولياتهم تجاه أبنائهم.

و هذا الأمر دعا سماحة المحقق حجة الإسلام و المسلمين الشيخ «قدرة الله الانصاري الشيرازي» إلى تأليف «الموسوعة الفقهية في أحكام الأطفال و أدلتها» و بإشراف سماحة حجة الإسلام و المسلمين الشيخ محمد جواد الفاضل نجل آية الله العظمى الفاضل اللنكراني ؓ مؤسس المركز الفقهي، لنقمة الأظهر ؓ.

و حيث تتسم هذه الموسوعة بالتوسع و الشمول في مواضيعها، بحيث لا يمكن عرضها بهذا الشكل على المراكز التعليمية باعتباره مرجع دراسي. لذلك تم استخراج قسم من القضايا و المواضيع طبق رؤوس العناوين المعتمدة في جامعة الامام الصادق ؓ باعتباره كمصدر دراسي «فقه الأطفال» تحت اشراف مؤلف الموسوعة المحترم.

و مجموعة القضايا أي الأحكام الفقهية صُنّت على أساس الوحدات الدراسية المقررة. متمنين أن تمهّد هذه الجهود العلمية الطريق للقيام ببحوث في هذا المجال، و تكون مرجعا علمياً مناسباً للحوزات العلمية و المراكز الجامعية.

الدكتورة منير حق واه

الدكتورة كبري بور عبدالله

الشتاء ١٤٣٧هـ ق